

TÖLLIN TYTTÖ

Eila Tölli-Kalinina

OSA 1/8

Ensimmäinen painos
KL-Paino Ylivieska 1998

Julkaistu sähköisessä muodossa
jatkokertomuksena

Etusivulla

heinä-elokuussa 2001

www.etusivu.net

Meidän vanhemmat, isä Matti ja äiti Aino Tölli, omaa sukua Ainasoja, olivat kumpikin kotoisin Nivalasta. Matti oli Tiherrön Antin seitsemästä lapsesta vanhin. Hänen äiti, Hedvig, odotti kahdeksatta lasta, kun nuorin Aaku sai käsiinsä puukon, sillä narunpätkeä leikatessa osui silmään. Kun äiti oli sen nähnyt, sai hän keskenmenon. Menehtyivät kumpikin, äiti ja lapsi. Perheen elämästä tuli entistä vaikeampaa. Jokainen yritti puolestaan, vanhemmat veljekset auttoivat isäänsä pajassa, nuoremmat haki elantoa luonnosta, sieltä saatiin kalat, marjat ja metsästettiin suurempaakin saalista.

Kun aina tuli vastaan Laki, sen edustajat valvoivat luvaton metsästystä ja muutenkin ihmisten lainkuuliaisuutta. Matti kiinnostui siitä ja rupesi miettimään, että onko aina niin, kuin sanotaan, miksi lainkuuliaisuus ei tunnu olevan tasavertaista. Hän päätti ruveta tutkimaan asiaa, mutta mistä sen aloittaisi. Ei kotona, jossa oli monta nuorempaa sisarusta, voinut lukea.

Matti osti mökin, mökille hän oli jo ennemmin antanut nimeksi "Monkka", kun "Monkan" emäntä oli ollut kova monkottamaan. Sitten hän osti Suomen lakikirjat. Niitä hän luki "Monkassa" monta kuukautta, velipojat toivat ruokaa, jos ei itse hoksannut tulla syömään. Siitä tuli tietenkin kerrottua, ja usein selviteltiin toistenkin ihmisten pulmia sopeuttaen niitä lainmukaisesti.

Tapahtumat vuosina 1917-18 veivät Matin mukanaan. Hän perusti Nivalaan työväen järjestön ylläpitämään rauhaa. Järjestö takavarikoi kylältä aseet, ettei riidan sattuessa kyläläiset toisiaan ammu. Järjestöä nimitettiin punakaartiksi.

Kun sitten rauha koitti maassa, sai Matti syytteen laittomasta järjestöstä. Tervan poltosta hänet tavoitettiin ja tuotiin tutkittavaksi. Nyt oli hyvä muistaa laki-kirjoista saadut tiedot: "Minä uhkasin ampuma-aseiden menetyksellä niitä, jotka eivät kaartiin liity. Siihen minut taasen pakotti se Krydlovin julistus – muistattehan kai sen?– jossa hän uhkasi riisua aseista kaikki muut paitsi työväen kaartit. Jos tämä uhkaus pantaisiin täytäntöön, pelkäsin minä kyläkuntamme menettävän tuiki tärkeät metsästysaseensa ja pelastaakseni miehet siitä vahingosta pakotin minä heidät liittymään työväen kaartiin". (lainattu Kyösti Wilkunan kirjasta "Lähimmäisiäni")

Äiti oli Nivalan Aittoperältä. Hänen isä Matti Ainasoja kulki timpurin hommissa omalla kylällä ja muuallakin, aina Sodankylään asti. Matti–vaarin vaimo Ida, meidän mummo, oli Maliskylältä Ahistuksen suvusta.

Vuonna 1919 meidän vanhemmat menivät naimisiin. Aloitettiin aivan tyhjästä, ei kummallakaan ollut mitään mukaanotettavaa. Siirryttiin aina sinne, missä työtä ja asunto oli tarjolla.

Ensimmäinen siskoistani, Sylvi oli syntynyt vuonna 1919. Perhe muutti Kuivaniemelle. Isä harrasti kaikenlaista, valokuvaamista muun muassa. Sylvi seurasi isän vieressä, hän halusi nähdä ja kuulla kaiken mitä talossa tapahtui. Jos joku kysyi häneltä:

–Mistä se tuommonen tyttö on tullut?– Tiesi Sylvi vastauksen:

–Isä minut on kampeista kehittänyt! –Äiti kun oli aina varoittanut:

–Älä koske isän kampeisiin.

Isän hyllyllä oli metsästysaseet ja muut varusteet, valokuvaustarvikkeet, ruuveja ja meisseleitä, kolovi ja tinaa, korjattavia kelloja.

Uuden vuoden jälkeen v. 1925 tammikuun kolmas päivä perheeseen syntyi toinen tyttö, Eeva Maria.

Seuraavana vuonna, taikka 1926, Sodankylä osakeyhtiö tarjosi työtä sahanasettajaksi Sodankylään. Sodankylä oli Kitisen ja Jeesiöjokien rantaan rakennettu kylä. Kauniilla paikalla, kalavedet ja marjamaat vieressä. Kitisen rantatörmällä on vanha puukirkko, rakennettu 1689.

Tämän äärimmäisen Pohjolan asukkaita ovat olleet lappalaiset, jotka kautta aikojen olivat saaneet elantonsa poroista. Nykyään Sodankylässä suurin osa asukkaista on suomalaisia, joilla on käytössään satoja hehtaareja metsää, rantaniittyjä ja peltoja. Isä Matti piti haasteista ja otti työn vastaan. Siellä oli paljon muitakin laitteita toimivia sähköllä, jota tuotettiin Jeesiöjokivarteen rakennetulla sähkölaitoksella. Sähkövoiman tuottajana oli lokomobiili, sitä hoiti Rauhala.

Sähkömonttoorin töitä Matille riitti asunnoissa ja linjoilla. Asuntokin järjestyi Haastajan talosta.

Töiden jälkeen Matti kiinnostui radioista, joita maailmalla alkoi ilmestyä. Hän rakensi koeradion, johon suuremman osan osista teki itse, puulaatikot hän tilasi paikalliselta puusepäältä. Kuulokkeet korville ja siitä alkoi kuulua maailman meno. Vaihtamalla eripituisilla kuparilangoilla käämittyjä keloja, sai kuuluviin eri aaltopituudet. Muistin mukaan se oli Lapin ensimmäinen radio, olihan radio Rovaniemellä, mutta Sodankylään ja muihin syrjäkyliin, se ei vielä ollut tullut. Kotonakin nyt puhuttiin käämimisestä, dynamoista, akuista ja antenneista.

Radioille tuli tilauksia syrjäkyliltäkin. Kun kylällä saatiin yhteen taloon radio, kokoontui kylän väki sitä kuuntelemaan. Kohta tuli tilaus toiselta kylältä.

Sodankylän poroisännälle, Moskulle, vuonna 1931 tehtiin myös radio. Sakari Kännön “Mosku” kirjaan radion tekijäksi on muistettu laatikon tehnyt puuseppä. Mutta kyllä radion Matti teki.

Ristasen Kustaalla oli kaksikerroksinen rakennus jossa Huuskonen piti kahvilaa. Kahvilassa pidettiin tansseja joissa soi radiomusiikki. Tanssijat saivat korvilleen kuulokkeet ja musiikin tahdissa tansittiin. Vaikeaahan se oli kun johdot eivät sallineet kuin kolme ensimmäistä pyörähdystä yhteen suuntaan, seuraavat olikin sitten jo kuusi pyörähdystä, kolme - palautti johdot alkuperäiseen asentoon ja seuraavat kolme vei johdot uudelle kierteelle.

Näin tapahtui niin kauan, kunnes isä sai yhdistettyä radioon grammofoonin torven. Siitä sitten kuului niin että kaikki kuuntelijat voivat kuunnella samanaikaisesti.

Nivalaan, appiukon mökkiin Juttulaan, tehtiin myös radio. Sitä kävi moni kuuntelemassa ja ihmettelemässä. Serkku Oiva muistelee, kuinka hän halusi aina mennä sellaiseen paikkaan, että olisi päässyt radion sisään katsomaan. Se vaarin radio oli kymmeniä vuosia Unholan tai Aittolan vintillä.

Kohta Aino alkoi odottamaa kolmatta lasta:

–Sinäki oot aina menossa, milloin sahalla, milloin linjoilla tai sähkölaitoksella, pittää vissiin kutsua joku Pylvään tyttöistä avuksi joksiki aikaa.– Pylväs oli Ainon sedän, Ainasoja Antin perheen koti Nivalassa, heillä oli kuusi lasta, joista kaksi melkein aikuista tytärtä. Ida ja Toini olivat siinä iässä että pystyivät auttamaan.

–Kirjoita vain Nivalaan, hyvähän ois saaha apua,– oli Matti puolestaan mielissään, että asian voi ratkaista näinkin yksinkertaisella tavalla.

–Sieltäpä tuli komia tyttö, tervehti Matti, ja mitkä letit! Autatko vähä Ainoa, että päästään pahimman ohi.

Matin luo tuli usein naapurista Aleksanteri Paarmanin poika kaksikymmentäkaksi vuotias nuori mies Akseli, joka oli kiinnostunut kaikesta uudesta. Akseli auttoi kelojen käämimisessä ja oppi itsekin radion teon. Etevä hän oli taloushommissakin. Hänen kyvyt huomattiin ja hänet valittiin kunnan valtuustoon. Jälestä päin huomattiin, että laki olisi sallinut olla ehdokkaana vasta kahdenkymmenen neljän vuoden ikäisenä.

Kahdestoista päivä helmikuuta 1927 kovan pakkasen paukuessa Lapissa synnyin maailmaan minä. Nimekseni pantiin Eila Irene ja Akselistä tuli minun kummisetä.

–Tervetuloa maailmaan kippuranokka, – oli Akseli tervehtinyt kummilastaan.

Kerran talvella Akseli oli porolla ajelemassa ja huomasi ohi kulkevan Idan, jonka hän oli tullut tuntemaan Töllin Matilla käydessään.

–Hyppää kyytiin, – huusi hän Idalle.

Sinä talvena Ida oli vielä monta kertaa Akselin kyydissä. Ida kertoi äidillenenikin tapamisista, tuntui, että nuoret olivat ihastuneet toisiinsa. Ida kertoi että Akseli on pyytänyt häntä vaimokseen.

–Älä nyrpistä nokkaas, Akselistä saat hyvän miehen, jos kerran on mieluinen, –kokeneempana äiti oli neuvonut serkkuaan.

Ida ja Akseli menivät naimisiin ensimmäinen päivä heinäkuuta 1928.

Kymmenen päivän päästä, kymmenes heinäkuuta 1928 vanhemmilleni Matille ja Ainolle syntyi kauan toivottu poika, Vilho Matias. Olin vuoden ja viiden kuun vanha, enkä tapahtumaa muista. On tuntunut siltä, että Villen kanssa olisimme ilmestyneet maailmaan yhtäaikaan, kun taas Eeva ja Sylvi olisivat olleet aina.

Isä Matti jatkoi tapansa mukaan: sähkölaitos, linjat, saha, höyläämö ja myllykin toimi sähköllä, valta-akseli pyöritti myllyn kiviä. Sitten vielä kellojen korjaus ja radiot.

–Missä välissä isä oli uittohommissa? Minä muistan hänen kertovan miten hirren päällä koskia laskettiin, – kysyin kymmenien vuosien päästä kummisedältä.

–Kysy vain, kyllä minä sen tiedän. Se oli niin, kun sahalta hirret loppuivat, niitä mentiin hakemaan, Matti oli nokkamiehenä ja komiasti laski kosket,– kertoi Akseli.

Karjalais Aatu, Adolf Karjalainen oli mylläri ja koneiden huoltaja. Hän hoiti koneet sahallakin. Niemimäen Ilmari oli hänellä apulaisena. Vakituksena valvojana sähkölaitoksella oli yöllä Tuomisto, nautittuaan liikaa Hockmannin tippoja, saattoi valo ennen aikaa himmetä. Isä juoksi tarkastamaan syytä:

–Luprikaattori oli tukossa, –aina sama selitys, ymmärsikö itsekään mitä se tarkoitti. Ilmari lähti Venäjälle, ja sillä reissulla on.

Näytti siltä, että ei mistään Matti saanut kyllikseen, nyt hän kiinnostui elokuvista. Aikansa ideaa haudottua, alkoi hän kerätä tietoja. Kysymys oli nyt vain rahasta.

–Etkö voisi myöntää minulle lainaa,–kääntyi isä Matti pankinjohtaja Annebergin puoleen.

–Kyllä se järjestyy, paljonko tarvitset?

–Jos minä kahellatoista tuhannella pystyisin aloittamaan.

Saatuaan lainan, isä osti hirsikehikon, ryhtyi rakentamaan elokuvateatteria nykyiselle Mäkikokkilan tilalle, auttamassa olivat appiukko Matti Ainasoja ja hänen veli Antti Ainasoja Nivalasta.

Elokuvateatteri ja penkit olivat valmiit vuonna 1929. Konehuone oli eristetty salista, ja isä osti käytetyt koneet. Sähkölaitos toimi määrätyn ajan ilta kymmeneen ja kesäkautena pärjättiin auringon valolla, piti ajatella muuta sähkön tuottajaa elokuvia varten.

Mäki Arppa oli ajanut Fordinsa nurin, osti isä siitä moottorin asensi siihen generaattorin ja siitä saatiin tarvittava määrä sähköä elokuvia varten.

Samalle tontille rakennettiin paja, sepän töitä isä oli tehnyt jo nuoruudessaan isänsä Tiherön Antin kanssa.

Kohta nähtiinkin Sodankylässä ensimmäinen elokuva, se on ollut “Kolme merimiestä Vistillä ” Minä en elokuvan nimeä muista, mutta hyvin muistan esityksen ennen elokuvan alkamista. Katsojien eteen tuli mies lyhyessä urheiluasussa ja oli nostavinaan jotain raskasta:

–Ostakaapa kärryn pyöriä!

Mitä useammin hän oli nostavinaan kärryn pyöriä, ne koko ajan keveni ja nostaminen sujui muka tiheään ja kevyesti:

–Ostakaapa kärryn pyöriä, kärrynpyöriä...– tuli nyt tiheässä tahdissa, samoin kun kädet nostelivat oletettuja kärrynpyöriä.

Eeva sai pitää huolen, että lattia oli aina puhtaaksi lakaistu.

Matti vaari ja hänen veli Antti tekivät Sodankylässä vielä muitakin timpurin töitä, rakensivat Paarmannin nuorelle parille talon. Matti vaari kaivoi Akselin uutismaalle oja, siitä tulikin loppujen lopuksi maailman suurimmat kylvetetyt maat napapiirin yläpuolella. Mummokin tuli Nivalasta joksikin aikaa Sodankylään. Hän haki Paarmannin Olgalta päälärillä maitoa. Saatuaan maidon hän istahti piisiin viereen, sytytti piipun ja kuunteli, kun Lapin akat selvitteli välejänsä, taloon sattui tulemaan nainen, joka Olgan mielestä oli hänestä kylällä puhunut vääriä tietoja:

–Ja sinä kehtaatki tulla tänne!– Olga oli jo ovella vastassa.

Ei toinenkaan osapuoli ollut jäänyt kuuntelemaan, vaan siitä oli syntynyt kova riita, ensin nokat vastakkain, nyrkki heilui, sitten käännettiin selin ja haistateltiin hameen alta. Mummokin innostui siitä näytelmästä ja vielä kotiin tultuaan heilui hänen kädet ja piippu oli suussa ylösalaisin.

Vuonna 1930 höyrykattilan paine alkoi pudota, lokomobiili vaati perus-korjausta.

–Kyllä minä vian tiijän, yritän vaihtaa tuupit,– puheli isä.

Tuupit oli neljän metrin pituisia vesiputkia, jotka kiersi tulipesän kautta kattilaan.

–On tosi hankala paikka irrottaa vanhat tuupit ja mankeloija uuvet kiinni, – kertoi isä läsnäolleille miehille.

–Miten sinä sen teet?– Utelivat miehet.

–Ei tässä muu auta, ku pittää tehä näin.

Miesten ihmeeksi hän alkoi riisua vaatteitaan. Riisui niin kauan että jäi alasti.

–Katto, ku tuonne tulipesään ei mahu vaatteissa.

Koko kesän joka aamu täytyi riisua alastomaksi, mennä pesään, ja tuhannen käppyrässä ensin irrottaa vanhat tuupit, jotka olivat lujaan juuttuneet ja sitten aloittaa mankelointi.

Marttiin Lempin, Paarmannin Akselin sisko, muistaa sen ajan ja kertoo siitä:

–Kyllä minä muistan sen. Pitihän meijänki mennä valoa näyttämään. Siinä seisottiin ja poltettiin pesän luukulla kynttilöitä. Sylvi oli yhtenä, oli muitaki, en muista ketä.

–Koskahan tuo loppuu, aina nokinen ja öljyinen, miten taas saat ittesi puhtaaksi,– moitti äiti.

Syyskesällä 1930 työ oli valmis, isä tuli pesästä ja alkoi suunnitella koekäyntiä.

–Koitetaan panna päälle koekäynti, että saahaan kutsua paikalle katsastajat.

Koekäynti antoi hyvän tuloksen, lokomobiili kesti kaksinkertaisen paineen. Katsastuspäpärit saatiin kuntoon.

Useasti Matti joutui puolustamaan vähäosaisia ja neuvomaan heille lakia. Vasemmisto valitsikin hänet edustajakseen kunnan valtuustoon. Kun paikkakunnan tilintarkastajat tekivät tilintarkastuksen joitakin lehtiä mapissa kääntämällä, lausuiivat he tottuneesti:

–Kaikki on kunnossa.

Päälle juotiin asiaan kuuluvat kahvit.

–Ei ole kunnossa! Vaadin, että tilintarkastuksen suorittaa Maalaiskuntien liiton tarkastaja.

Vaatimuksensa Matti sai läpi ja uusi tilintarkastus paljasti väärinkäytöksiä ja rötöksiä.

Kun juttuun oli sotkeutunut useampi arvossa pidetty mies, otti yksi heistä koko syyn niskoilleen ja sai vankeutta. Asiasta oli sovittu ja vankeuden kärsineelle maksettu.

Ajat huononi, elokuvissa kävi vähemmän ihmisiä. Useasti kävi niin, että ei maksajia ollut, mutta elokuva pyöri, kun kerran ihmisiä oli tullut. Ei sepän töitäkään ihmiset pystyneet maksamaan.

Benjami Anneberg oli rahamies, toimiessaan pankinjohtajana oli moni menettänyt pankille talonsa maksamattomista lainoista. Hänen hallussaan oli jo kaksikymmentäkuusi taloa ja suuri osa Sodankylän maita. (Vuosien kuluessa tuo määrä on kenties muistissa

muuttunut) Elokuvateatteri ja paja olivat myös Annebergin maalla. Kauppakirja maasta oli tehty, mutta kun ei pystynyt Matti päivälleen lainaa maksamaan.

–Mitäs nyt, Matti, sanot, on lainan maksuaika,– muistutti Anneberg.

–Eikö sitä passais joustaa?

–Ei päivääkään. Kommunistinen puolue on kielletty, sinut on erotettu kunnan valtuustosta.

Kymmenien vuosien päästä olen löytänyt vanhoista lehdistä vuodelta 1982 kirjoituksen:

Muistelmia Sodankylän lehdestä:

“Sodankylän Valtuusto oli aikansa vanki. 15. 08. 1930 se poisti Valtuustosta kommunisti valtuutettu Matti Töllin, koska hän oli kaksi kertaa poissa istunnoista.”

Kunnan toimisto Sodankylässä.

Sodankylän kunnan menneisyyttä.

Kirjoittanut Samuli Onnela.

Vaikka ei isä ollut kommunistisen puolueen jäsen, kunnan valtuustoon hän oli tullut vasemmiston edustajana, mutta hän oli hankala ihminen, aina etsimässä Totuutta ja Lakia. Eikä kaikki tykkää totuudesta.

Anneberg tiesi, että mahdollisuuksia kahdentoistatuhannen markan lainan maksamiseen ei ole, käytti hän tilaisuutta hyväksi ja laittoi ulosottomiehet asialle. Kaikki varat ja laina lisäksi oli investoitu elokuvateatteriin ja pajaan.

Huutokaupalla myytiin rakennukset ja irtaimisto. Kukapa olisi maksanut rakennuksista, joille ei vuosiin tule olemaan käyttöä. Annebergille ne jäi. Sodankylä jäi ilman elokuvateatteria. Elokuvia nähtiin, jos satunnaisesti kiertävä esittäjä eksi paikalle. Haastajan talo oli myös Annebergin.

–Olet irtisanottu vuokra-asunnosta,– ilmoitti Anneberg.

Väliaikaisesti Paarmanin Akseli ja Ida majoittivat perheen luokseen. Joitakin läheisiä kavereita oli paikalla kun syntyi ajatus, että pitää lähteä Venäjälle.

–Sinnehän ihmisiä tuntuu muuttavan jatkuvasti, Ameriikastakin menee tulevaisuutta ajattelevat. Nyt ollaan niin ahtaalla, että muuta keinoa ei oo.

Ystävät avustivat matkavarustein, isä sai hyvät sukset ja nahkarepun matkaa varten.

–Kun palleaan takasi niin muistan maksaa varmasti.

Kahdeskymmeneskahdeksas päivä maaliskuuta 1932 isä nousi suksille ja lähti hiihtämään Neuvostoliiton puolelle, luultavasti rajan hän ylitti Savukosken korkeudella. Matka oli pitkä, väsyneenä isä meni kuusen suojaan lepäämään. Siinä tuli uni. Isä heräsi siihen, kun korvit räähkyivät pään päällä.

–Kuollut on, kuollut on!

–Ei perhana tässä vielä kuollu oo!

Isä hyppäsi suksille ja jatkoi matkaa. Suomen puolella rajavartilaiset huomasivat hiihtävän miehen joka jatkoi matkaa varoituksesta huolimatta. He ampuiivat kohti. Välimatka oli kumminkin niin pitkä, että tuli vain yksi osuma, olikohan jalkaan tai kainaloon. Mutta ei kovin pahasti, koska hän saattoi jatkaa matkaa. Rajavartilaiset laskivat koiran perään. Ei auttanut muu, kun ampua koira. Ase piti jättää tuttuun tapaan tikän pesään.

Venäjän puolelle tultuaan isä huomasi mökin, se näytti asutulta, sinne hän meni selvittääkseen missä on ja sitoakseen haavan. Koko väki oli mökissä sairaana. Kun kasvoissa sairailta näkyi mustia patteja, päätti isä, että täällähän on musta rokko. Hän yritti auttaa mitä tehtävissä oli. Emäntä neuvoi huonosti ymmärrettävällä kielellä:

–Pane, sie briha, samovaareh tuldu, hot tshuaijuu suamma. A-voi-voi hammastu särgee.

Isä koitti katsella mikä se samovaari on ja miten siihen tulta saa. Kapistus oli tosi outo.

Isällä sattui olemaan mukana asperiiniä, sitä hän laittoi emännän hampaan reikään.

Talon väki oli saanut kiehuva vettä, haava oli puhdistettu keitetyllä vedellä ja sidottu.

Isä jatkoi matkaa venäläisten rajavartiolaisten luo. Tultuaan hän kertoi sairaista heti ensimmäiseksi:

–Tuolla mökissä tarvittais lääkärin apua.

Isän lähdön jälkeen jonkun aikaa asuimme Sodankylässä Paarmanneilla. Kun viisumista ei kuulunut mitään, muutimme ukin ja mummon luo Nivalaan.

Juttulassa, ukin ja mummon luona asui eno Ilmari viiden lapsen kanssa. Enon selkä oli pahoin vioittunut, kun puu oli kaatunut päälle. Hän ei pystynyt nousemaan vuoteesta, siinä makuullaan hän veisteli puukolla lapsille leluja: puuhevosia, kiuluja, pyttyjä.

Mummolassa oli hauskaa, serkut olivat samanikäisiä, pidimme melkoista melskettä. Ida mummo istui piisin edessä piippu suussa eikä ollut koskaan vihassa.

Virkkulassa, lähellä isovanhempia, oli mökki vapaana, se vuokrattiin siksi aikaa, kun päästiin lähtemään. Ennen lähtöä käytiin sukulaisten luona kylässä. Lähin kyläpaikka oli isän veljen Ransu Töllin luona. Hän asui vaimonsa Annan ja serkkupoika Oivan kanssa.

Oivalla oli puuhevonen joka olisi ollut hyvin mieluinen keinu, mutta kun meitä Villen kanssa ei yhtäaikaan otettu kylään.

–Te piättä semmosen metelin, jää sinä, Eila, mummolle kaveriksi,– houkutteli äiti.

Piippu suussa mummo kääntyi minuun päin ja sanoi:

–Jää vain, keitämmä kahvia ja sitte yhdessä juomma.

–Mutta kahviin ei saa panna suolaa, sillä ehdolla suostuin jäämään.

Mummon nisu oli kyllä tummempaa, eikä niin makeaa, kun olisi kylässä saanut. Mutta meillä oli hauskaa, mummo löysi piilostaan jojopelin jota sain aivan yksin jojottaa.

Kävimme vielä Kupsalassa, isän siskon perheen luona, sielläkin oli monta lasta joiden kanssa voimme leikkiä. Kupsala oli aivan metsän keskellä, metsä olisi kiinnostanut, mutta se oli niin iso ja pimeä, turvallisemmalta tuntui olla pihalla. Sielläkin puhuttiin äidille, että miten sinä tohit lähteä.

Moni muukin surkutteli meidän lähtöä. Huhu, että isää oli rajalla ammuttu, oli kuultu.

–Minne sinä nuijen lasten kanssa, liekkö Matti ees elossa.
Panihan se äidin miettimään, mutta toivottomalta tuntui jäädäkin, neljä lasta, ei minkäänlaista tuloa, eikä asuntoa.
Siitä meidät sitten setä Ransu, isän veli, vei Nivalan asemalle, josta matka alkoi. Matka Venäjälle, matka tuntemattomaan.
Viipurissa äiti ja Sylvi lähtivät katsomaan aseman ravintolaa. Juna liikahti, olisiko vaihdettu veturi. Kun äiti ja Sylvi palasivat, olimme kauheassa paniikissa, kun juna meinasi lähteä ilman heitä.
–Tässä on nyt viimeiset suomalaiset sokerimunkit, –sanoi äiti surullisesti katsoen ikkunasta ulos, että emme olisi huomanneet poskelle vierähtäneitä kyneleitä.

Juna saapui Leningradin asemalle. Meitä vastassa oli vieras mies. Hän nosteli vaunusta meidän pahvilaatikoita ja meitä sitä mukaa, kun ilmestyimme vaunun ovelle. Kun kaikki oli saatu purettua, alettiin katsella ympärillemme. Ihmisiä, ihmisiä mahdoton määrä, joka suuntaan menossa.

–Vilisevät kuin muurahaiset,– sipisen Villen korvaan.
–Katsokaahan tavaroiden perään, täällä varastellaan, – varoitti vastassa ollut mies. Vaikka varoitus oli tehty melkein heti, kun olimme laskeutunut asemalaiturille, oli jo viety äidin hansikkaat.
–Eihän tässä ollut kettään lähelläkkää,–yritytti äiti katsella ympärilleen, jos vaikka olisivat pudonneet.
Monella ohikulkijalla oli kainalossa iso kanttinen leipälimppu paljaana, ei pussia, eikä paperia ympärillä.
–Mitä heillä on kainalossa, – utelimme.
–Leipää, Venäjällä on paljon leipää,– vastasi meille mies.
Sama mies toi meidät Svirstroille asti. Asemalla oli sama nimi, kun rakennettavalla voimalaitoksella Sviriyoella, siis Syvärillä.
Isä oli töissä Svirstroin voimalaitoksen ammattikoulussa vakituisena luen-noitsijana, siitä hän kirjoittaa veljilleen Suomeen.
Meidät tuotiin isoon taloon, mies sanoi, että se on yhteisasunto, parakki se oli. Näytti, että koko parakki oli vain yksi suuren-suuri huone, jossa oli sänkyjä pitkässä rivissä.

–Tässä on Töllin Matin paikka,– näytettiin meille.
Yksi kapea sänky, joka oli peitetty harmaalla viltillä, pieni sänkykaappi, josta joku sanoi:
–Se on Matin tumbotska.
Aloimme nimittämään kaappia, niin kuin toisetkin, tumpuska.
–Mitähän isän tumpuskassa on?
Siellä oli samanlaista ruislimppua, kuin olimme nähneet Leningradissa ihmisten kainaloissa. Pieniä keltaisia pyöreitä ryynejä. Parranajovehkeet.
–Mitä nämä ovat?– Kyselimme ryyneistä.
–En minäkää tiijä, mitä ryynejä ne saattais olla, – vastasi äiti, eikä näyttänyt ollenkaan iloiselta, vaikka lopultakin olimme tulleet isän luo.
Työpäivän päätyttyä isä astui parakin ovesta sisään, hänenkin kainalossa oli samanlainen limppu, kun olimme jo nähneet tumpuskassa.

–No terve!– Isä nosteli meitä jokaista ilmaan vuorotellen, –oottapa te kasvanu.
–Ei kai me tässä voija elää, – toteaa äiti.
–Ei tässä. Saahaan asunto tuolta perheellisten parakista.
Kohta meidät rokotettiin. Rokote oli niin voimakas, että tulimme kaikki kuumeeseen.
Minä ja Sylvi olimme kuumeessa pitempään kun toiset.

Saatiin huone perheellisten parakista. Keskellä parakkia oli iso huone, jota sanottiin punanurkaksi. Punanurkassa seisoivat vedenkeitin, titaan. Vesisäiliön läpi meni peltinen savupiippu, kun pesässä pidettiin jatkuvasti tulta oli kiehuva vesi asukkaiden käytössä ympäri vuorokauden. Punanurkan pöydällä oli joitakin sanomalehtiä ja seinällä lääkekaappi. Huoneessa pidettiin aikuisten tilaisuuksia, joskus harjoituksia, siellä laulettiin:

Auran kurjesta, moukarin varresta
Suomesta kotoisin ollaan
Jala, jallaa, jala, jala, vei, vei, vei Suomesta kotoisin ollaan.

Punanurkasta mentiin käytävään, josta oli ovet jokaiseen huoneeseen. Meidän ovi oli lähin punanurkkaan. Siinä punanurkassa me ja toisetkin lapset, riehuttiin aina kun siellä ei ollut mitään aikuisten tilaisuuksia.

Sylvi ja Eeva menivät kouluun, meidät Villen kanssa järjestettiin lastentarhaan. Kouluun mennessä Eeva talutti meidät tarhaan ja paluumatkalla toi kotiin. Jos tarhassa seisottiin koon mukaan järjestysrivissä, oli Ville aina minun edessä. Olin sen verran isompi, että Villen hiukset ylettivät minun suun kohdalle. Kielellä vetaisin hiustupsun suuhuni, ja niin kauan kun rivissä seisottiin, pitelin Villeä siitä paikallaan. Vielä aikusenakin Ville syytti minua pääläella pystyssä törröttävistä hiuksista. Vaikka syy oli todennäköisesti siinä, että Villen pääläella oli kaksi ympyrää. Lapsuudessa se tupsu oli aina märkä sylestäni, tai sitten kuivana pensseliksi liimautunut tupsu.

Äiti meni myös töihin. Hän joutui purkamaan lapiolla soravaunuja. Työpäivät olivat pitkiä. Asunnossa oli kylmä. Isä teki omatekoisen sähkölämmittimen. Marmorilaatan päälle kiersi ohuesta metallilangasta vastuksen, yhdisti siihen pistotulpan, pistokkeena käytti lampun patruunaa, johon teki reiät pistotulppaa varten. Asunnoissa ei ollut pistokkeita, olisiko sähkön käyttö omiin tarpeisiin ollut liikaa ylellisyyttä. Laite lisäksi lämpöä asunnossa paljon, mutta oli luvaton. Piti muistaa päiväksi irroittaa ja panna piiloon. Kerran kumminkin tarkastajat yllätti lämmittimen päällä ja veivät sen. Kun siitä kerrottiin isälle, ei hän ollut vihassa, naurahti ja sanoi:

–Katothan, kun joku on ilimoittanut. No ei se mittää, tehään uusi.
Ensin isä oli sähkömekanikon ammatissa ja teki monttoorin töitä. Illalla luennoi aikuisten kursseilla sähköalan oppia. Kotona emme paljonkaan häntä nähneet.
–Eihän sinua enää kotona näe koskaan,– äiti oli tyytymätön.
–Mulle on tarjottu työtä koneverstaassa, se olisi vain päivätyötä,– puolusteli isä.
–Niinhän sinä aina sanot.

Mutta kohta alkoivat työt taas lisääntyä. Ammattikoulu otti ryhmän sähköalan oppilaita, joiden koulutus järjestettiin koneverstaassa. Isästä tuli taas vakituinen luennoitsija. Päivä meni ammattikoulun oppilaiden kanssa, myös iltakurssit aikuisille jatkuivat. Siinä välissä oli sitten verstaan työt, jotka ei oikeastaan olisi kuuluneet enää hänelle. Suomenkielistä sähköalan kirjallisuutta ei ollut saatavilla. Isä kirjoitti Paarmanin Akselille Suomeen, jos hän voisi lähettää sieltä. Akselilta tuli paketissa alan kirjallisuutta, joiden perusteella opetus tapahtui.

–Miten tässä huoneessa voijaan asua, jos tähän vielä viijes syntyy,– taas kerran aloitti äiti.

Isää kiinnosti työ, eikä hän ollenkaan kärsinyt siitä, että iso perhe asui parakissa yhdessä huoneessa. Hänelle pääasia oli mahdollisuus tyydyttää oma tiedonhalu ja jakaa se toisten kanssa.

–Jos koitetaan pärjätä niin kauan, että oppivuosi ja aikuisten kurssit päättyvät. Jos siihen asti ei saaha asuntoa, muutamma Karjalaan.

Tuli kirje Aaku-sedältä, isän nuorimmalta veljeltä. Hän myös on tullut Venäjälle serkkujen, veljesten Ville ja Aukusti Töllin kanssa.

Aaku, isän veli, myös Aukusti Töllin, on Suojussa lähellä Karjalan pääkaupunkia Petroskoita.

Veljekset Ville ja Aukusti Töllin ovat Hiilisuolla, lähellä Petroskoita sijaitsevalla Neuvostotilalla N 2.

Serku Oiva on säilyttänyt isän kirjeen, jonka hän oli kirjoittanut veljelleen Fransulle, Oivan isälle, Svirstroilta.

Svirillä 17 / 2-34.

Olen saanut sulta kaksiki kirjettä ja vastaan nyt. Sielä taas on kuolema ryskänyt. Ketä lienee enää kun minä joskus siellä olen taas. No se Ilmarin kuolema oli ikävä asia jolle ei voi mitää. Aikasa kulleki.

Minä olen täällä voima -aseman sähköverstaassa opettajana, ja nyt oppilaat ovat menneet Petroskoihin. Nytkin on parasta aikaa suuri dynamo käämittävänä. Tässä verstaassa tehdään uusia ja korjataan vanhoja koneita.

Olen spesiaali osastolla. Iltakursseja myös pidän. Olen ollut vuoden vakituisena luennoitsijana. Täällä on leuto talvi, vähän ollu kylmiä ilmoja.

Kysyt Aakua. Ei siitä ole kauan kun Aaku kirjoitti meille. Ei kait liene mahdottomissa, se on semmonen jurpula, että ei paljo kirjoittele kellekää mitää.

Kirjota tähän osotteeseen

SSSR

Leningradskoi oblasti. Svirstroi

Barak 206 M. Tölli

(Kirje on kirjoitettu tähän muuttamatta mitään. E. K.)

Kerran äiti tuli kotiin töistä ja näytti koko reiden laajuista mustelmaa.

–Loukkasitko ihtesi? Ei siinä ainakaan luunmurtumaa ole, kun pystyt astumaan jalalle,–
päätti isä tarkastettuaan jalan.

Äiti jäi kotiin. Kerran näin, että hän ompelee pientä myssyä ja pieniä nuttuja.

–Ostatko sinä nukken?– Olin mielissäni, ei ollut yhtään nukkea. Resun palasta äiti
kääräisi jonkunlaisen äpin.

–Siinä sulle äppi,– sanoi hän.

Mutta että nukelle olisi ommellut aivan oikeita myssyjä ja nuttuja oli jotain aivan muuta.

–Ostanhan minä, kuhan maltat oottaa.

Sylvi harjoitteli paljon piirtämistä, jouduin usein istumaan pöydän laidalla mallina. Se istuminen oli kova rangaistus, täytyi olla liikkumatta liian kauan. Kuvista tuli hyvinkin mallin näköisiä. Jos en tyydyttänyt Sylviä semmoisena kuin olin, ompeli hän minulle kauniita mekkoja, joissa sitten poseerasin. Mekot olivat mielestäni hyvinkin kauniita, Sylvi teki niihin erilaisia rimpsuja ja ruusuja.

Punanurkasta kuului lasten ääniä. Meidän Villen kanssa piti päästä sakkiin. Siellä oli kylliksi tilaa juosta hippasilla. Siinä innostuimme niin, että emme joutaneet katsoa ympärillemme. Parakin asukas, nainen, oli tullut hakemaan titanista kiehuvaa vettä ja lähti viemään sitä punanurkan läpi asuntoonsa. Kiehuvan veden hän otti tshugunok malliseen astiaan. Sen muoto muistuttaa päärynää, kapeammalla puolella pohja. Niitä käytetään venäläisessä uunissa ruoanlaittoon, hangolla nostellaan, astiassa ei ole ripoja. Nainen piti pyyheliinalla kiinni astiasta kahdella kädellä.

Me jatkoimme juoksua eikä kuultu, vaikka nainen olisi varoittanutkin. Siinä sitten kävi niin, että juuri minä juoksin liian lähelle, kun tshugunok lipsahti käsistä ja monta litraa kiehuvaa vettä tuli minun kaulalle.

Nousi kamala meteli, naiset kuulivat ja tulivat asunnoistaan katsomaan mitä oli tapahtunut. Jokainen neuvoi jotakin. Minulta yritettiin repiä mekkoa pois päältä, mutta kun se ei onnistunut, toi joku sakset.

–Ei se kovin paha voi olla, eihän tyttö edes itke,– puhelivat naiset yrittäessään riisua minulta vaatteita päältä. Taisin vain olla shokissa. Kun lopulta viimeiset vaatekappaleet saatiin pois, lähti nahkakin riekaleina mukana.

Palanut iho voideltiin oikein, Vishnevskin palohaavavoiteella, mutta sitten tuli virhe. Suoraan palaneelle iholle, josta nahka oli paikoittain pois, laitettiin pumpulia ja kun

lääkekaapissa ei ollut kylliksi sideharsoa, sidottiin pumpulin päälle huivi ja se vain kiinnitettiin sideharsolla.

Äiti pahaa aavistamatta ajatuksissaan ompeli huoneessa, kun Villen kanssa tulimme sisälle.

–Täti poltti Eilan kiehuvalle vedellä,– selvitti Ville äidille.

–Miten pahasti siinä kävi? Menetkö tuonne vuoteelle maata? Tuota olen koko ajan pelännyt.– Äiti ei odottanut vastauksia, puheli vain rauhoittuakseen.

Kun isä tuli töistä ja näki minut vuoteesta korkeasta kuumeesta punaisena, tuli hänelle hätä.

–Mikä tytölle on tullut?– Kysyi hän.

–Sille on tullu vahinko, sai kiehuvaa vettä niskaasa.

–Tuo on jo vaarallisen näköistä, täytyy heti päästä lääkärin hoitoon.

Isä kietaisi ympärilleni viltin ja lähti viemään minua sairaalaan. Kuume oli korkea ja minut jätettiin sairaalaan hoidettavaksi. Yön aikana minulle ei tehty mitään, mutta aamulla alkoi räökkäys. Suoraa haavalle pantu pumpuli piti repiä pinseteillä pois, että saatiin haava puhdistettua. Lääkärin apuna oli sairaanhoitaja. Osasin ajatella, että lääkäri ei pitäisi siitä jos itken, niinpä koitin kestää.

Jotain he puhuivat minullekin, äänestä päätellen se oli enempi lohduttelua, näkiväthän he, että en ymmärrä mitään heidän puheestaan.

Sairaala ei ollut lapsia varten. Huoneessa oli aikuisia naisia, yksi isomahainen alkoi huutaa kamalasti. Hänen mahan päälle tuotiin iso koppa, samanlainen kun parakissa oli jonkun ompelukoneen päällä, vain suurempi.

Kun aamulla heräsin, oli isomahainen hiljaa, ja hänen vieressään oli vauva.

Äiti kävi joka päivä, hänet laskettiin huoneeseen minun luo.

–Antaako ne sinulle ruokaa?–Kyseli äiti.

–Antaa, voitakin saa joka päivä. Mutta tänään tuotiin makeaa voita, enkä minä siitä tykkää.

–Näytähän, mitä se on. Onko se tuo tuossa pöyvällä?

Äiti tiesi, että se oli hunajaa, minä en ollut koskaan sitä nähnyt. Sitä annettiin voin tilalle silloin, kun voita ei ollut.

Yritti hoitajat minulle jotain puhua, mutta kun en ymmärtänyt, ei minua paljon huomioitukaan. En uskaltanut lähteä minnekään sängystä, koska en osannut pyytää lupaa.

Kerran, kun äiti tuli, huomasi hän että painelen solisluun kohdalta kääreitä.

–Mitä sinä sieltä kaivat?– Kysyi hän minulta.

–Siellä joku tirisee.

–Onko sulle kääreitä vaihettu?

–Ei ole, ei kertaakaan.

–Mätä siellä tirisee,– äiti otti minua kädestä kiinni ja lähti etsimään lääkärin huonetta.

Ei äiti osannut sanoa mitä hän tahtoi, mutta huoneessa oli joku, jolle hän näytti miten kääreiden läpi tulee mätää, kun siihen painaa sormella. Tämä joku kutsui toisen ja vasta seuraava alkoi puhdistaa haavaa. Äidille näytettiin, että hän saa mennä.

Siteet oli paikoin tarttuneet kiinni ja niiden irtirepiminen satutti, siellä missä oli paljon mätää side lähti helposti irti. Minusta näytti, että kääreissä, joissa oli paljon mätää, liikkui matoja. En voi mennä vakuuttamaan, että niin olisi ollut, jos se oli vain minun mielikuvitusta. Sairaanhoitajan kasvoilla olin näkeväni inhon ilmeen. Sairaalassa minua pidettiin kauan, selkään tuli ajos, joka oli kipeämpi kuin palohaava, se nosti taas kuumeen. Äitiäkään ei ollut näkynyt moneen päivään, mutta sitten tuli isä. –Mitenkäs täällä voijaan? Onko sulla kuumetta?– Isä oli näkemästään huolissaan. –Minulla on selässä kipeä paikka. Isä katsoi paidan alle. –Hyvänen aika, täällähän on nyrkin kokoinen ajos, tuohan se on kuumeen nostanu. Taas minua vietiin lääkärin huoneeseen ja isä sormilla näytti ja selitti mitä hän on nähnyt.

Minut päästettiin kotiin sen jälkeen kun haavoihin alkoi kasvaa rupi ja ajos oli puhjennut. Vasemman solisluun päällä rupi oli hyvin paksu, nypläsin sitä aina sormilla. –Älä vain revi niitä rupia, tulee arpia.– Ei siitä pahoja arpia jäänyt, kaula oli kauan huonosti pestyn näköinen. Äiti oli jonkun päivän pois kotoa, sitten isä haki hänet, he palasivat vauvan kanssa. –Siinä se nukke nyt on,–äiti laski varovasti vauvan sängylle. –Sen pitäis nyt saaha nimi. –Jos se sais olla Ilmari, niin kuin eno oli. –No mitäs Imma siihen sannoo?– Kumartui isä lapsen puoleen.– Tyytyväinenhän se näyttää olevan. Minäkin yritin päästä lähemmäs katsomaan, kumarruin, pidellen vaatteita irti ajoksesta. –Koita pittää selkää oikeassa asennossa, ettet jää pystymahaksi.– äiti oli huomannut, että yritän pittää vaatteet irti ajoksesta vääntämällä vatsaa pystyyn.

Svirstroi on jäänyt mieleen hyvin harmaana. Harmaat talot, pimeät asunnot, ravintola, josta kortilla saimme valmista ruokaa. Keiton päällä oli tiliä, joka ei ollenkaan miellyttänyt. Muistaakseni ruokaa saimme riittävästi. Olisikohan normi ollut kyllin iso, tai sitten vanhemmat jäivät vähemmälle. Rahaa ei varmaankaan ollut riittävästi, sillä äiti vei vihkisormukset Lotina-peltoon. Suomalaisia nuoria lähetettiin Petroskoihin opiskelemaan. Sylvi olisi mielellään mennyt keskikouluun, että sen jälkeen olisi voinut jatkaa yliopistossa, mutta hänelle järjestyi paikka Petroskoin opettajaopistosta. Isä tiesi, että se ei ollut Sylvin mieleen. –Mene nyt sinne minne paikka järjestyy, kyllä sitte saattaa vaihtaa, jos haluaa. Tärkeintä on ettei aika mee hukkaan, kun täälläkään ei ole suomalaista keskikoulu. Vieras nainen tuli meidän asuntoon, kysyi äidiltä: –Missä niitä teidän tyttöjä olisi? Tuossa on kioski vieressä, kävisi ostamassa minulle tyynykaramelleja. –Ei kotona oo muita ku Eila, mutta ei Eila pysty ostoksille,– vastasi äiti tulijalle. Nainen katsoi minuun. –Kävisitkö?

–En osaa kysyä.

–Sano vain “kanfety” ja annat rahat.

Koko matkan kioskille hoin “kanfety,” “kanvety”. Kioskille tultuani kysyin epäselvästi.

–Kanvetyi.

–Kanvetyi? Netu.

Menin seuraavalle kioskille, nyt kysyinkin jo:

–Kanvety

–Davai dengi. (Anna rahat)

Ojensin käden. Minusta näytti, että myyjä palautti kaikki rahat ja sain vielä viisi valkoista kirjekuorta. Äiti vei rahat pois ja sanoi naiselle.

–Sanonhan minä, ei se löytäny niitä karamellejä.

Vähän ajan kuluttua nainen tuli takaisin ja oli hyvin vihainen. Minä olin jakkaran vieressä kontallaan piirtelemässä valkoisille kirjekuorille.

–Tyttö ei ollut rehellinen, hän ei tuonut rehellisesti rahoja takaisin.

Äiti arvasi mistä oli kysymys.

–Mistä sinä nuo kirjekuoret sait?– Kysyi hän minulta.

–Täti antoi, mutta ei hän rahaa niistä ottanut.

Onneksi ostokseni oli niin pieni, että äidin tarvitsi palauttaa vain viisi kopeekkaa.

–Älä pyyvä niitä asioilles, ei ne ymmärrä mittää.

Syy oli siinä, että toistaessani koko matkan sanaa” kanfetyi ” se muuttui niin paljon, että perillä se muistutti enemmän sanaa” konvetyi “, tai kirjekuoria.

Isä lähti käymään Karjalassa, Hiilisuolla, jossa sijaitsee Neuvostotila N 2. Sieltä palattuaan hän oli muuttomiehellä.

–Siellä melkein kaikki on suomalaista väkiä. Soita ojitetaan heinämaiksi. Jokainen perhe saa omaan käyttöön peltomaata. Asuntokin on luvassa.

Muutimme Hiilisuolle. Jonkun aikaa asuimme ruokalatalossa, mutta meille oli luvattu oikea asunto. Hiilisuon talot oli rakennettu niin, että oli säilynyt paljon luonnon puistoja. Apurakennukset ja eläinten tilat oli rakennettu syrjään keskuksesta. Svirstroin jälkeen ympäristö tuntui valoisalta ja puhtaalta. Neuvostotila oli kokeilutila, laajat kasvilava-alueet, joissa kasvatettiin kurkkuja, tomaatteja, vesimelooneja kurpitsaa ja kaikki taimet. Paljon sellaista mitä emme olleet koskaan nähneet. Oli laajat kasvismaat, porkkanaa, kaalta ja mansikkamaat. Petroskoi sai täältä vihanneksia ja maitoa. Karjaa oli melko paljon, minä en määrää tiedä mutta minusta tuntui niin. Kaikki työtätekevät saivat ostaa maitoa.

Elämä näytti kaikin puolin järjestyvän. Ainoa vaikeus oli lasten koulutus. Hiilisuolla oli vain kolme luokkaa suomalaista koulua. Vanhemmat tytöt joutuivat käymään koulua Petroskoissa. Sylvi oli viikot opettajaopistossa, vain pyhinä kävi kotona. Samoin Eeva, viikot asui koulun asuntolassa-internaatissa. Tytöt opiskelivat oikein hyvin. Lasten kuljetusta ei oltu paljonkaan järjestelty, kuorma-auton lavalla heidät vietiin ja tuotiin. Yhtenä lauantaina Eeva ei tullut kotiin. Äiti lähti ottamaan selvää mistä on kysymys.

Lapset tulivat jo vastaan ja kertoivat:

–Auto heilahti huonolla tiellä...

–Eeva lensi laidan yli...

- Voi hyvänen aika, miten siinä kävi?
- Eeva jätettiin sairaalaan.

Enempää ei äiti joutanut kuuntelemaan, piti löytää isä. Isä lähti heti Petroskoihin sairaalaan katsomaan miten oli käynyt. Mustelmia oli paljon, toinen puoli kasvoista oli kokonaan musta, mutta muita ruhjeita ei ollut. Lääkärit olisi halunneet jättää Eevan tarkkailtavaksi, mutta isä ei suostunut jättämään. Eeva selvisi jatkamaan koulua, mutta saattoihan olla aivotärähdys, joka jäi hoitamatta.

Olihan meitä kärräämiseen asti, kun yksi selvisi, toiselle tapahtui. Jostakin minä sain tulirokkotartunnan, minut oli vietävä Petroskoin infektiosairaalaan. Tunsin itseni hyvin yksinäiseksi, kun ensin eristettiin yksinäiseen lasiboksiin. Lasiseinien läpi näki, mutta ei kuullut mitään. Hoitajat eivät ymmärtäneet suomea. Määrätty aika piti olla eristettynä. Hoitaja toi minulle lohduksi pienen possun, noin kolmen sentin kokoinen, se oli lujasti käteen puristettuna yötä päivää. Äiti kävi, mutta ei häntä minun luo päästetty. Hän puhui minulle ikkunan takaa.

-Toin sinulle makiaisia, kohta hoitaja tuo.

Ei tuonut. Eiköhän äiti oikein osannut selvittää, kenelle tuliaiset kuuluivat.

Kun minua tultiin hakemaan pois sairaalasta, puristin possua kädessäni viimeiseen hetkeen asti, mutta en uskaltanut ottaa, enkä osannut pyytää. Sinne jäi lääkärin pöydälle papereiden päälle pieni vaaleanpunainen possu, joka olisi ollut niin mieluinen.

Monta kertaa kotona kerroin tarinan vaaleanpunaisesta porsaasta ja tinkasin:-

-Eihän sitä kukaan olisi huomannut, vaikka olisin vienyt sen.

Isä aikansa kuunteli ja sitten kertoi, kuinka häntä poikasena meinattiin syyttää varkaudesta:

-Se oli niin, kun meille Tiheröön oli tullut laukkuryssä, kaikki naapurin pojatki tulivat kahtomaan. Sillä aikaa kun aikuiset olivat jutelleet, oli laukku mennyt hukkaan. Hosion miehet sanoivat, että Matti on vienyt laukun, sehän se on semmonen vintiö. Isä Antti jonkun aikaa kahtoi meitä poikia, suuttui ja sanoi "Meidän pojat eivät varasta", mentiin Hosioon. Antti kahtoi poikia mitään kysymättä ja sitten sanoi, "Tuossa on varas" näytti hän Teräs Antin Eemeli poikaa. Eemeli tunnusti, sanoi haluavansa tehdä kiusaa. Hyvä vain, kun et luvatta vieny sitä possua, se ois ollu aina muistuttamassa, että olet varastanut minut.

Äiti ja Sylvi kirjoittelivat Suomeen, muistot olivat vielä niin tuoret ja haluttiin tietää, miten kotimaassa menee. Joitakin kirjeitä on sukulaiset pitäneet tallessa. Tässä Sylvin kirje setä Fransulle.

Hiilisuolla 6/ 2-35

Terve sitten, sukulaiset.

Piirrämpä muutaman rivin vastaukseksi kirjeeseen, jonka saimme toissapäivänä. Minä tulin kaupungista koulusta vapaapäiväksi kotiin. Kävin juuri saunassa ja nyt on niin hyvää aikaa kirjoittaa. Kai olette saaneet jo sen kirjeen, joka laitettiin ennen tätä? Siinä kerroimme yksityiskohtaisemmin elämästämme, joten nyt en sen takia tuhlaa aikaa. Kyllähän se siellä tuntuu olevan huonoa muutamilla. Täällä kyllä tiedetään Suomen nälänhätä aivan yhtä hyvin kuin siellä. Radiosta useasti kuulee lukuisia tapauksia siellä. Me kyllä pidämme täällä olosta. Täällä on kuin jossain suuressa maatalossa. Me laitamme seuraavassa kirjeessä koko perheen kuvan sinne. Isällä on valokuvauskone, niin se ei siis tee suurtakaan vaivaa. Kunhan tekin laittaisitte kuvanne joskus. Olisi joskus edes kuvastakaan mukava nähdä kun ei sitä muutenkaan taida sattua vastakkain. Minä en ainakaan haaveilekkaan sinne ennen kuin opettajana kolmen vuoden perästä. Täällä on myöskin ollut leudon puoleinen talvi. Eikä lunta ole kovin paksusti. Kun saatte tämän kirjeen, niin antakaa mummonkin lukea. Sanokaa, että se on puolittain myöskin hänelle tämä kirje. Erikseen en viitsi kirjoittaa. Sanokaahan tutuille terveisiä ja myöskin Jalolle ja Jalon pojalle! Jos satutte Toinia näkemään niin käsketään kirjoittaa. Virkkulan Jennille myöskin terveisiä. No niin, terveiset sedälle ja Oivallekin.

Sydämellisin terveisin Sylvi Tölli.

Samassa kirjeessä ollut äidin kirje Annalle, Ransu sedän vaimolle.

Minäki riipasen tähän Sylvi on jo kirjoittanu. Hän käy nyt joka päivä kotona kun me ollaan täällä Hiilisuon Neuvostotilalla. Täällä on Nivalalaisia Tölli Ville ja Kusti. Kusti kävi meillä Hiilisuon viisvuotispäivänä kyllä se on lihava ja hienosti pujettu. Villeä en ole vielä nähny, sinne on viis kilometriä vaikka onki samaa taloa tämän kans. Ottakaa huomioon tämä ei ole mökkiläisten tila. Kysyt olenko tyytyväinen. Sillä täällä on kaikki vaikeudet voitettu, vain siellä ne on edessä päin. Minulla ei ole mitään puutetta, puutteet jätin Suomen rajalle tullessani. Sitte poika meillä on Ilmari, siitä on kyllä sinne kirjoitettu vain että näytä saaneen sitä. Onki tosi vankka, viiskuukautta vanhana on noussu seisomaan puuta vasten. Nyt on kahdeksan kuun vanha. Menee puuta myöten jo kaikkeen pahatyöhön.

Tuntuu niin joutilaalta kun pojan kans vain oleskelen ja allaalta haen valmiin ruuan. Kesällä menen taas töihin, lapset menee taas leirille kesäksi. Me jäähään vain isä ja pojat kotiin. Ville käy päivät olemassa tarhassa, ja Ilmarin vien sitte seimelle kun menen töihin. Siellä on lasten hyvä olla. Laitetaan koko sakista kuvia kuhan tulee kirkkaat ilmat, että voi huoneessa ottaa.

Tölli Aku oli kans meillä loma-aikana. Aku on suomalaisten komendantti (talon mies huom. E. K.)

Sylvistä se tulee pian opettaja, hän opiskelee oikein innolla. Kaikki työt on hyvä oppisia, mitä lie pojat.

Jos minä nyt lopetan. Sano terveisiä tutuille. Riikalle ja Marille terveisiä. Terveiset teijän väljelle kaikille. Piirsi Aino.

Äiti voi huonosti, joutui käymään Petroskoissa lääkärissä. Siellä todettiin struuma. Sen voi poistaa vain leikkaamalla. Leikkauksen suoritti hyvin kuuluisa kirurgi Isserson Petroskoissa. Myöhemmin struuma vielä kasvoi ja näkyi, mutta siitä ei ollut haittaa äidin terveydelle.

Isän veli Aaku tuli kylään, hänen repusta löytyi jos minkälaisia makeista. Oli siellä likööri pullokin, sen nimi on vieläkin muistissa, se oli Doppel Kymmel, ainakin niin me luettiin se.

Olimme Villen kanssa kahdestaan kotona.

–Maistetaanko?– Kumpi lie ensimmäisenä sen sanoi.

–Vain yksi lusikallinen.

Oli tosi makeaa. Heti maistettuani menin kouluun. Mutta kun vanhemmat tuli töistä, nukkui Ville ja oli aivan punainen.

–Onko pojalla kuumetta?– Hätääntyi äiti.

–Minä tajjan tietää. Nousehan, Ville, ylös mene tuonne äitin tykö,– isä nosti Villen lattialle.

–En minä voi kävellä, jalat menee ristiin.

Nyt huomasi äitikin, mistä oli kysymys.

–Oliko Doppel Kymmel makiaa ?

Kun Villelle muistutettiin Doppel Kymmelistä, alkoi häntä oksettaa. Ei pullosta paljon puuttunut, mutta makeisia päälle syönyt Ville tunsu olonsa huonoksi.

–Anna pojalle paljo vettä, oksentakkoot myrkyn pois,– neuvoi isä.

Olin tullut kotiin, ja näin miten Villelle oli käynyt.

–Oletko sinä maistellut?– Kysyi isä minulta.

–Ei me paljoa, kumpikin yhden lusikallisen.

–Poika on sitten jatkanut yksin.

Setä Aaku oli lähtenyt työpaikalleen. Kyselimme nyt kaikenlaista hänestä.

–Miksi setä Aakun toinen silmä on valkoinen, eikö hän näe sillä?

–Ku Aaku oli pieni, nelijän vanha, sai hän kässiinsä puukon, niitähän oli käen ulottuvilla talossa. Hänen piti saaha narunpätkä poikki, pisti puukon narunsilmukkaan ja vetasi ihteessä päin. Puukko osui silimään. Siinä se silimä meni ja Aaku jäi silimäpuoleksi.

–Minun äitiki, teijän mummo, säikähti ja sai lapsen ennen aikaa ja kumpiki kuoli.– niin ikävän tarinan isä kertoi meille.

–Ja siksi meillä on vain yksi äidin mummo.

–Miten te ilman äitiä elitte?

–Eikö isäsi tuonut uutta äitiä.

–Ois kai se tuonu, vaikiaa kai se oli, meitä oli seitsemän lasta ja Aaku oli vasta nelijän.

Isä Antti oli kylältä katellu taloon uutta emäntää ja toi jo paikkojaki kahtelevaan.

Me vahattiin, Eemeli oli pantu vahiksi, koska ne tulee. Eemeli oli juossu sanomaan että tulossa ovat. Me oltiin metässä piilossa, ku kärryt olivat kohalla, hypättiin kaikki vastaan, naamat oli sotkettu noella ja suuresti huuettiin. Emännänkokelas pistäyty talossa kahtomassa huushollia, mutta lyhyeksi oli käynti jäänyt. Emmä saanu äitipuolta taloon.

Tyhmiä ku oltiin.

Hiilisuolla oli talvellakin hauskaa. Olimme saaneet asunnon uudesta talosta. Meidän naapurina oli Niva Eemelin perhe. Meidän isä ja naapuri Eemeli aina jotain järkiperaistivät ja rationalisoivat. Nivan perheessä oli kolme aikuista poikaa, kaikki urheilivat ja tyttö Irma. Irman kanssa olimme ystäviä. Heidän äiti Julia oli meille aina oikein kiltti. Nuorimman Jussin kanssa emme oikein sopineet. Olimme Irman kanssa aina hänen kintereillä eikä Jussi siitä pitänyt.

–Jussi-pussi puita...– Olin kuullut, kun Jussia oli haukuttu.

Jussi vetäisi minua pitkällä pajuvitsalla, joka kiertyi koko minun ruumiin ympäri. Koko vitsan pituinen jälki oli monta päivää ihollani, mutta ei passannut mennä kertomaan siitä kenellekään, olinhan käyttäytynyt rumasti.

Talvella laskettiin mäkeä, joka oli yläparakilta alaparakille asti. Laskuvälineiksi kelpasi mikä vain, kuhan liikkui. Asuimme korkeammalla puolella ja kiusattiin alaparakilla asuvia.

–Hurraa, alaparakilla on paljon kuraa!

Isä veti traktorin kuljettajien kursseja. Kursseilla oli kuuntelijana isän serkku Kusti Tölli, hän oli käynytkin meillä jo ennemmin. Taas isä oli mekaniikkona ja hoiti radiosolmua. Yhdestä radiovastaanotimesta oli vedetty asuntoihin lautasen malliset kovaääniset dynamos. Äiti istui radiosolmussa jos isällä oli muuta menoa, ja sitä hän oli niin kuin aina ennenkin.

Yhtenä aamuna ravintolaan ei tuotu maitoa

–Mitenkähän lypsy on noin myöhässä?– Ihmettelivät naiset.

–Lehmille on jotain tapahtunut, kaatuvat jaloiltaan.

Kaatuneiden lehmien määrä lisääntyi sitä mukaa kun päivä eteni.

–Karjakko on erehtynyt, suolan asemasta antanut arseniikkia.– huono uutinen levisi pian.

Äitikin oli tuurannut lypsäjiä, ruokkinut lehmiä, mutta jokaiselle oli Tyyne (en muista sukunimeä, olenko kuullutkaan E. K.) kädestä pitäen neuvonut mitä ja mistä annetaan.

–Ei oo mahdollista, Tyyne on niin tunnontarkka ihminen, kyllä se nyt on jonkun muun virhe,– sanoi äiti.

Elämä Hiilisuolla alkoi mennä sekaisin, tapahtumat synnytti epäluuloja. Isä oli jo puhunutkin siitä, että jos muutettaisiin metsäteollisuuspiiriin. Karjalassa syntyi uusia metsäteollisuuspiirejä:

–Onhan teollisuudessa palkat paremmat, perhe kasvaa ja tarpeet sen mukaan. Mitä siitäki tulee, ku usiampi pitää laittaa Petroskoihin kouluun.

–Tämä ois niin mieluinen paikka, en kyllä lähtis täältä minnekkää, mutta kouluhan on tärkeä.

Isä ja Eemeli lähtivät polkupyörällä katsomaan ensin Paatjärvelle, sinne Eemeli jäikin, mutta isä lähti vielä Paihin. Paluumatkalla hän kävi Petroskoissa elokuvateattereiden ja radiosolmujen yhdistyksissä. Se varmaan ratkaisi Pain puolesta sillä siellä hän voi mekaniikon työn ohella tehdä lisätyönä kumpaakin hommaa. Paissa joutuisi jonkun aikaa odottamaan asuntoa, taloja rakennettiin. Työ oli kumminkin pää-asia.

–Alappas, Aino, laittaa kampeita lähtökuntoon, muutamma Paihin.
–Ei kai tässä muukaa auta, –tottunut luottamaan isän päätöksiin, äiti alkoi valmistautua muuttoon.
Petroskoin rautatieasemalla odottelimme etelään päin menevää junaa.
–Pysykäähän nyt koossa, minä käyn kahtelemassa näkkykö Aakua, hän lupas tulla asemalle,– puheli isä, kooten meidät äidin luo.
–Älä sitte viivy kauan,– varoitti äiti.
Vähän ennen junan tuloa isä ja setä tulivat, ottivat käsiinsä kaikki meidän kampeet, joita ei kovin paljon ole, mitä nyt pientä nyytytä jäi meidän vietäväksi. Aaku setä jäi Petroskoihin, siitä ei ole pitkästi hänen asuinpaikalle Suojuun.

Juna saapui Pain asemalle, siinä selviää, että ei meille ole vielä minkäänlaista asuntoa. Ensimmäiseksi yöksi meidät otti asuntoonsa Rauman Nestori. Heillä oli vain yksi tytär, Sirkka, noin saman ikäinen kuin minäkin.
Mutta kukapa meitä isoa sakkia olisi pitempään voinut pitää, kun asuntokin oli vain yksi huone parakissa. Isä kävi ottamassa selvää, mihin voisimme majoittua niin kauaksi, kun talo valmistuu. Heti ensimmäiseksi valmistuvasta talosta saamme kunnon asunnon.
–Klubin rakennuksessa on tyhjä huone, mennään sinne siksi aikaa kun talo valmistuu. Tie klubille oli aivan rapavellinä, viereen oli tehty lankkutie jalankukijoille.
–Pysykää lankkutiellä,– varotti isä.
Tämä on nyt klubi, se näytti isolta. Korkeat portaat, kaksipuolinen ovi sisään–käytävässä. Aula, sali, käytävä oikealle, siellä muita tarpeellisia huoneita, esimerkiksi radiosolmu, jonka ovella oli lappu, joka tarkoitti kieltoa asiattomille.
–Missä me asutaan?
–Aulasta pääsee siihen huoneeseen, oottakaapa ku kaivan avaimen esiin.
Pieneen huoneeseen oli kaksi ovea, toinen suoraa ulko-portailta, toinen aulasta.
–Me saahan kulkia pääöven kautta, pietään ulko-ovia kiinni, säilyy paremmin lämpö. Huoneeseen saatiin sopimaan kaksi talon varastosta haettua rautasänkyä, pöytä ja pari jakkaraa.
–Hyvänen aika, tässäkö mejän pittää nyt asua? –Äiti oli pahalla päällä.– Miten täällä ruuan saa laitettua, ei oo ees hellaa.
–Haetaan tallilta kuivia heiniä patjoihin, Eila kahtoo pienempien perrään,–kiirehti isä lopettamaan epämiellyttävän keskustelun.
–Miksi ihmeessä ei passannut jäähä Hiilisuolle? Tämmöseen rapakkoon taas tultiin, – äiti ei voinut mitenkään rauhoittua.
–Älä ny yhtämittaa monkota. Kyllä se tästä selviää, ku päästään kunnon asuntoon. Kun äiti seuraavan kerran aloitti saman puheen, isä iski meille silmää, pyöräytti äidin ikkunaan päin:
–Katoppa, Aino, mikä tuolla mennee, samalla pani sokeripalan suuhunsa salaa äidiltä. Meistä se oli hauskaa, kun ei äiti muka ymmärtänyt, että isä pelleili, laukaistakseen tilanteen.
–Ei sulle saata olla ees vihassa.

Tuntui ikävältä mennä kouluun, kun siellä ei ollut ketään tuttuja. Suomalainen koulu oli taas vain neljänteen luokkaan asti. Yhdessä luokassa yhtäaikaan opiskeli ensimmäinen ja kolmas, toinen ja neljäs luokat. Vanhempien siskojen olisi taas mentävä Petroskoihin. Sylvi jätti opettajaopiston ja meni keskikouluun, sillä hän sittenkin halusi jatkaa teknillisellä alalla.

Ei Pain koulussa ollut sen vaikeampaa, kun Hiilisuolla. Meidän luokalle tuli Corganin Aino Petroskoista. Aino oli ikäisekseen paljon lukenut ja tiesi paljon. Hän oli kiinnostava kaveri. Luokassa sipistiin, että Ainon isä on vangittu, eikä heidän nyt saa asua Petroskoissa. Siitä emme koskaan puhuneet, jos Aino haluaa, hän kertoo sen itse. Emme tunteneet Paissa vielä ketään, mutta alkoi kuulua, että se ja se on viety, mutta kun se ei koskettanut läheltä, ajateltiin että jos siihen on syynsä. Vanhemmat saattoivat olla huolissaan, mutta eivät puhuneet siitä meidän aikana.

Jotenkin siinä tilanteessa pystyttiin jonkunlaista taloutta ylläpitämään. Pesän hiilillä keitettiin ruoka ja teevesi. Isä oli paljon töissä, jos illalla tarvittiin mekaniikkaa, annettiin sähköasemalta valomerkki, kahdesti lyhytaikainen valon katko. Samanaikaisesti hän hoiti radiosolmua, sehän oli samassa rakennuksessa. Jos isä oli elokuvia näyttämässä, valvoi äiti radiosolmussa. Täällä oli samalla lailla yhdestä radiovastaanottimesta vedetty asuntoihin dynamot. Saattoi tulla ilmoituksia huonosta dynamon toiminnasta, ilmoitukset piti ottaa vastaan ja isä, sitten kun oli vapaa muista hommista, kävi katsomassa. Kohta meillä alkoi käydä isän miesseuraa. Tuotiin jotain korjattavaksi tai vain muuten tultiin tarinoimaan. Kun äiti katseli vähän pahannäköisesti, kiirehti isä viemään pois vieraat. Tietäähän sen, eihän tilaa ollut edes omalle väelle.

–Mennäämpä tuonne ratiosolmuun, saahaan rauhassa valehella,– isä vei miehet pois.

Jossain vaiheessa me Villen kanssa yritimme luiskahtaa perässä, tiesimme, että siellä olisi mukavaa kuunneltavaa. Tällä kertaa oltiin jo teknilliset asiat puitu ja miehet kertoivat kokemuksistaan noitien kanssa, tai muilta kuuluttuja juttuja. Isä juuri aloitti kertomuksen siitä, miten hän oli poikasena jänisansoja kokenut:

–Olin kerran talvisyvännä lähteny jänisansoja kokemaan Kalkkuperänmehtään. Jonkun matkaa olin mehtää hiihtäny, ku vastaan tuli vanha eukko “Mene nyt äkkiä kottiis, siellä tarvitaan sinua” oli eukko sanonu. Käänsin heti sukset, mielessä käväsi kuiteski, että eihän eukolla ollut ees suksia, miten se hangella liikkui. Kun hiki hatussa tulin kotiin oli isä Antti ihmeissään:

–Mikä kiire sulla nyt on? Etkö sinä ollu mehtään menossa?

–Mutta ku se akka sanoi.

–Mikä akka?

–Se oli varmaan noita. Käyn uuvestaan kahtomassa.

Mitä tuo liene ollu? Puhuttiin niin, ku vain elävät voivat, tulin kahtomaan jälkiä, ei niitä ollu, siinä oli vain minun omat jäljet. Saa sitä sitte lopun ikkää mieltä miten se oli mahdollista.

Äiti oli huolissaan, kun tiedot vangitsemisista levisivät.

–Mitä minä teen, jos ne sinunki vie. Viisi lasta, kuuves tulossa....

–Älä sinä, Aino, tyhjänpäivästä, en minä ole mihinkään syyllistynyt.

–Ei kai nuo kaikki muutkaan ole.

Sitten tuli isän vuoro. Seitsemäs päivä joulukuuta 1937 yöllä huoneeseen astui kolme tuntematonta miestä.

–Tölli Matti?

–Joo.

–Ylös ja lähdette meidän mukaan. Tehtiin vielä kotitarkastus. Mitä meilläkin oli tarkastettavaa, yhdellä reissulla koko talon tavarat käsissä kuljetettiin?

Heräsimme kaikki, mutta emme ymmärtäneet säikähtää, olihan isä joutunut lähtemään kotoa keskellä yötä montakin kertaa. Asia näytti nyt toiselta. Heinäpatjat pöllyytettiin, kirjat selattiin. Ottivat mukaansa vanhan valokuvauskonerämän, joka oli jo meidän leikkikäytössä, ja jonkun Sylvin oppikirjan.

Ovella isä kääntyi meihin päin, oli niin kuin joskus ennenkin, puuttuva nappi takissa oli korvattu rautanaulalla. Ääni värisi, eikä kuulunut entistä huumoria, kun hän yritti lohduttaa.

–Koita, Aino, kestää, siellä on paljon selvitettävää, kun on jo niin monta miestä viety. Mutta tuon pikkusen tuloon minä varmasti palaan.

Äiti istui painaen Ilmaria itseään vasten niin lähelle, kun iso vatsa salli. Hän ei voinut puhua mitään, silmistä valui karpalon kokoisia kyyneleitä. Me olimme aivan hiljaa.

Ilmari koitti kääntää äidin päätä puoleensa ja aikuisen tavoin toisteli:

–Mitä me nyt tehdään? Miten me eletään?

Seuraavana päivänä tulivat kirvesmiehet ja löivät oven, josta kuljimme klubin kautta, pitkillä nauloilla kiinni ja aukaisivat suoraan ulos menevän oven. Joka kerta kun ovi aukaistiin, sisään tuli kylmää pakkasilmaa. Viisi lasta, seitsemännellä kuulla raskaana oleva äiti, ei yhtään työhön kykenevää, eikä puunpalikkaa pesään pantavaksi.

–Eila ja Ville, ottakaa tuo kirves, jos tuo lumi teitä kantas, yrittäkää nuija kannon nokkia pieniä, eihän tässä ees tarkene. Mutta olkaa varovaisia, älkää toisianna satuttako. Asutuskeskustaa rakennettiin parasta aikaa, eikä mitään jälkisiivousta, maan tasoitusta ja istutuksia oltu tehty. Siellä ne kannot lumesta törröttivät. Jos ei lunta olisi ollut, olisi polttopuita löytynyt vaikka kuinka paljon. Mutta nyt oli yritettävä saada polttopuut kannoista. Voimia oli liian vähän, eikä vaatteetkaan sopineet talvipakkaseen.

Saatiinhan me sen verran, että päivä kerrallaan meni.

Samalla viikolla Sylvi tuli Petroskoista, ei häntä olisi pystytty kouluttamaan sen enempiä. Eeva oli kotona, eikä häntä enää lähetetty kouluun. Sylvi etsi töitä, hän pääsikin puutavaran kuljetusautojen valvojaksi, otti ylös alalanssille tulleet kuormat. Työ oli kolmessa vuorossa, Sylvi ja Nissisen siskokset Kerttu ja Olga tuurasivat toisiaan. Eevan otti lapsenlikaksi venäläinen nainen, hänen mies oli suomalainen ja myös jo vangittu. Marusjalla oli pieni poika-vauva. Marusja halusi että Eeva olisi ollut heillä yötäkin.

Me Villen kanssa jatkettiin koulun käyntiä, minä olin neljännellä Ville kolmannella luokalla suomalaisessa koulussa.

Klubilla oli vaalit, joka paikassa on ensimmäisen ehdokkaan toveri Stalinin muotokuvia: julisteita, joissa Stalin ja lapsia, Stalin ja Mamlakat-tyttö joka on kerännyt puuvillaa paljon enempi kun aikuiset kerääjät, Stalin ja hänen takanaan sähkövoimalan pato. Koulukirjoissa liimattiin paperilla, tai sotkettiin musteella Jeshovin kuva ja muita puolueen johtajia. Opettaja ei kertonut, miksi se tehtiin.

–He eivät kuulu kouluohjelmaan, kirjassa on virhe.

Olimme Villen kanssa suunnitelleet, että kirjoitamme toveri Stalinille, että isä vapautettaisiin pikemmin, sillä meillä on suuri perhe, eikä vielä kukaan voi tehdä työtä. Mutta kirje olisi pitänyt kirjoittaa venäjäksi, emmekä me osanneet.

–Mennään, Ville, katsomaan, jos joku olisi pudottanut juhlissa kopekoita.

Olimme jo paikat tarkastaneet ennen kun siivooja tuli.

–Mitä sinä löysit?– Kysyin Villeltä.

–Viisi kopeekkaa, kaksi pähkinää, jonkun auringonkukansiemenen, – näytti Ville saaliinsa.

–Minulla ei ole kun vähän auringonkukansiemeniä,– näytin omat löydöt.

–Jaetaanko?–Kysyin.

–Kolmeen osaan, Immallekin osa.

Talvilomalta uuden, 1938, vuoden jälkeen tulimme kouluun, meille ilmoitettiin, että suomalaista koulua ei enää ole, menette kaikki venäläiseen. Kukaan ei ollut neuvomassa, tuotiin vain toiseen luokkaan, kun kerran emme ymmärtäneet venäjän kieltä.

Myöhemmin kyllä ymmärsin, että olisin pärjännyt kolmannellakin luokalla ja vaikka neljännelläkin. Mutta nyt kumminkin olimme Villen kanssa samalla, toisella luokalla. Tuli monta muutakin suomalaista samalle luokalle. Haittanahan me olimme opettajalle, hoettiin vain “nie ponimai”, vaikka olisi ymmärrettykin. Opettaja otti käteensä kynän ja toisti moneen kertaan venäjäksi:

–Eto karandash, risuem vishni, povtorite. (tämä on kynä, piirrämme kirsikoita, toistakaa)

Lukeminen ja kirjoittaminen ei aivan heti tahtonut sujua, mutta kaikki muu meni oikein hyvin, olihan se opittu jo suomeksi. Emme ymmärtäneet, missä loppuu yksi sana ja alkaa toinen. Tuli koko rivin pituisia sanoja. Aivan mahdoton oli ymmärtää, miksi erilailla sanotaan tytöstä ja pojasta. Miksi tyttö on “malenkaja” jos hän on pieni, ja poika on”malenkii.” Miksi yhtä esinettä nimitetään niin kuin poikaa, ja toista niin kuin tyttöä, miten ne voi erottaa?

Jotenkin päästiin maaliskuulle. Yhtenä päivänä äiti sanoi meille:

–Menkää te Raumalle, saatta olla siellä yötäki, aamulla tuutta kottiin. Hae, Sylvi, kätilö avuksi.

Sylvi peitti ulko-ovea vilteillä, että asunto pysyisi lämpimämpänä, haki kätilön.

Sylvi joutui korjaamaan ja pesemään kaikki synnytyksessä tulleet jälet, lämmitti uunia ja keitti vettä. Rauman täti laittoi meille vuoteen lattialle, antoi ruokaa niin paljon kun jaksoimme syödä. Aamulla hän jo tiesi sanoa:

–Menkää nyt kotiin, siellä on äidillä pikku poika,– ja vielä jotain pitkästi surkealla äänellä.

–Viekää tuosta äidille,– hän antoi meille mukaan käärön, siinä oli jotain syötävää ja vaipparesuiksi vanhoja vaatteita.

Äiti makasi vuoteessa sairaan näköisenä. Sylvi näytti vihaiselta ja itkeneeltä. Heti kun tulimme, lähti hän kotoa pois. Kai häntä suututti, kun meitä oli jo niin monta ja lisää tuli.

–Meidän pitäis antaa sille nyt nimi, –äiti katsoo pientä, ryysyihin käärittyä lasta, jolta näkyy vain punertava tukka. Iltapäivällä Eevakin pääsi käymään kotona ja yhdessä päätimme, että pojasta tulee Pauli.

Sylvi oli kätevä käsistään, vanhoista vaatteistaan teki itselleen ja meillekin aina jotain päälle pantavaa. Jos olisi ollut vielä ompelukone, mutta kun ei ollut, pani hän minutkin saumoja ompelemaan, ettei kangas purkaantuisi ripsuille. Äiti antoi Sylville isän puvun:

–Tee siitä itelles puku, kun kerran ossaat, Jos isä tulee takasi niin kyllä me sitte saahaan sille vaatteita. Ja tappaahan ne sen, ei se niille mittää allekirjota.

Sylvi piti meille Villen kanssa komentoa:

–Vaikka tilaa on vähän, eikä tavaroitakaan ole, puhtaus ja järjestys talossa pitää olla.

–Hyvähän meitä on komentoa, kun ei itsensä tarvitse tehdä, – panimme kum–minkin hanttiin.

Päivän mittaan ne käskyt tahtoivat unohtua, kun huomattiin, että alkaa tulla ilta, tuli meille kiire. Kaikki näköisillä olevat vaatteet työnnettiin tyynyjen alle, lattialta roskat huitaistiin sängyn alle, astiat joten kuten tiskattiin.

Isosisko tiesi meidän tavat ja osasi heti kurkistaa arempiin paikkoihin. Mitään puhumatta hän otti minua niskasta kiinni ja taittoi pään niin alas että joutui katsomaan tekemäänsä työtä.

–Älä nyt tuolla lailla sitä repostele,– puolusti äiti.

–Jos aina antaa periksi, eihän he opi koskaan mitään tekemään.

Yhtenä päivänä Sylvi pyysi minua:

–Pesetkö, Eila, tämän puseron että se kuivaisi illaksi. Illalla on nuoriso–liittolaisten kokous, ja tytöt tahtoivat tansseihinkin.

Minä kilttinä tyttönä aloin heti pestä, olihan työn toimeksi antanut talon ainoa tienaaaja.

Äidin neuvomana työ sujui hyvin. Pusero oli vaalean sinistä trikoota, edestä nyöritetty.

Näytti vain, että se ei kerkeä kuivaa iltaan mennessä. Aloin kuivattaa sitä avoimen pesän edessä. Kääntelin puseroa aina kosteampaa puolta lähemmäs tulta, kunnes pusero leimahti liekkiin, eikä siitä pelastunut muuta kuin vähän kaulusta ja hihat.

Sylvi ei ollut minulle vihainen, itku häneltä pääsi, kävi sääliksi Sylviä, olin valmistautunut vähintään tukkapöllöön. Jotain muuta löytyi Sylvin päälle, kun hän lähti sinne kokoukseen

Ei hän niihin tansseihin pystynyt menemään, kotiin hän palasi itkeneen näköisenä, eikä pitkään aikaan voinut puhua mitään. Loppujen lopuksi hän vastasi, kun äiti kyseli:

–Mitä sitä vielä pahempaa olis saattanu tapahtua, että tuolla lailla pittää surra?

–Minut erotettiin nuorisoliitosta maan petturin kakarana.

–Älä välitä, mitäpä siitäkin liitosta olisi hyötyä, eihän monet muutkaan ole siinä liitossa,

– lohdutteli äiti.

Sylvin palkka ja Eevan tuomat rahat eivät tahtoneet riittää edes leipään. Äiti ei ollut vielä töissä, jotkut suomalaiset perheet tiesivät tilanteen ja kutsuivat äidin pyykin tai ikkunoiden pesuun. Minä pidin huolen pienemmistä. Ei tainnut olla mitään syötävää enää sille päivälle, kun äiti tuli pyykinpesusta ja hänen kainalossa oli kaksi limppua leipää:

–Nyt me taas eletään!–huudahti pieni Ilmari, kun näki leivän.

Kesällä 1938 Eeva muutti paikkaa. Hän meni Vlasovin perheeseen. Siellä oli enemmän töitä, monta lasta ja lehmä, mutta emäntä oli luvannut parempaa palkkaa. Eevan entinen emäntä, Marusja, haki minut hoitamaan pikku poikaa, hän oli itse lähdössä ystävättärensä kanssa Petroskoihin. Olin joinakin iltoina ollut pojan kanssa, kun Marusjalla oli ollut menoja. Nuoret naiset puhuivat miesystävistään, heillä ei ollut tarkoitukseen palata samana iltana, lapsi piti saada luotettavasti hoitoon.

–Marusja, Tolja on sairas, ette voi lähteä, – olin hoitanut pieniä veljiä ja näin, että lapsi on sairas.

Marusja kumminkin lähti. Koko illan ja yön lapsi valitti, hän oli niin pieni että ei osannut puhua. Aamulla en voinut häntä jättää edes siksi aikaa, että olisin hakenut maitoa.

Emme olleet nukkuneet kumpikaan koko yönä, yölläkin kantelin lasta sylissä.

–Täti, jäisittekö siksi aikaa pojan luo, kun haen maidon ja pyydän lääkärin käymään katsomassa,– pyysin naapurin tätiä aamulla.

Hän tuli, haki vielä toisen naapurin mummon avukseen. Tulin maidon kanssa, lääkäri lupasi tulla tuota pikaa. Lääkäri totesi keuhkokuumeen, oli vihassa, koska lapsi on ollut sairana jo monta päivää, eikä häntä ole näytetty lääkärille. Pidin lasta sylissä koko ajan, koitin pidätellä naapurin tätejä, sillä lapsi heikkeni. Lapsi aukaisi silmänsä, hymyili minulle, nytkähti sylissä, ja alkoi jäykistyä syliin. Naiset hätääntyivät ja hokivat:

–Pane sängylle, lapsi kuoli. Jumala armahda. (Gospodi pomilui) Pidin kuollutta lasta sylissäni, en uskonut, että hän olisi kuollut. Naiset auttoivat lapsen sänkyyn, sitten pukivat hänet nätisti, panivat ruumiin pöydälle ja hänen rinnalle pienen ikonin. Kävin vielä kerran lääkärin luona:

–Lapsi kuoli. Tuletteko katsomaan, vai kirjoitatteko todistuksen?

–Ei minun tarvitse tulla, minä näin jo käydessäni, että niin siinä käy. Minä kirjoitan todistuksen, että lapsen saa haudata. Tämän todistuksen perusteella saa virallisen kuolintodistuksen kyläneuvostosta.

Vuorokauden pois ollut Marusja tuli iltajunalla. Kun hän näki kuolleen lapsen pöydällä, järkyttyi näkemästä ja alkoi huutaa:

–Tuo tyttö teki jotain lapselle! Katsokaa päälaki on vajonnut, siihen on lyöty!

–Ole hiljaa! Ei lapsen päässä ole vielä luuta. Tuossa pöydällä on lääkärin todistus kuoleman syystä. Et itsekään olisi lapsen hyväksi enempää osannut tehdä, kun tyttö teki. Me olemme koko ajan olleet paikalla. Katso, että et itse ole vastuussa, puolustivat naapurin naiset minua.

Kyllä Marusja sen ymmärsi, mutta oli vain hermostunut.

–Tule saattamaan Tolja hautaan, ja vie pikku veljelle pinnasänky ja kaikki Toljan vaatteet.

–Onko Eila saanut perintöä?– Kyselivät naiset matkan varrella, kun minä kannoin lapsen sänkyä ja vaatenyytyä.

Niin yleisellä paikalla kun klubi oli ison perheen asuminen oli tietenkin haitaksi. Meiltä kuului aina lapsiperheen elämään kuuluvaa ääntä. Sylvi oli käynyt kysymässä jotain asuntoa, mutta ei sitä kuulunut. Siihen uuteen taloon, johon isälle oli luvattu asunto, ei ollut puhuttakaan. Asuntoja tarvitsivat metsäteollisuuteen tulevat specialistit.

Kerran Sylvi tuli konttorista ja sanoi:

–Meidän täytyy muuttaa, antoivat huoneen “Hätälästä”.

Se parakki on tallin luona. ”Hätälä” oli saanut nimen ensimmäisiltä suomalaisilta sosialismin rakentajilta, jotka olivat tulleet Ameriikasta ja Kanadasta. Kummassakin päässä parakkia oli kuusi huonetta, laudoista tehdyt väliseinät eivät yletyneet aivan kattoon asti, halutessa voi kurkistaa naapurin puolelle. Kaikki asukkaat talossa olivat venäläisiä. Meidän ikäisiä lapsia melko paljon.

Kun lapset huomasivat, että emme ymmärrä venäjää, yrittivät he puhua meille rumia ja nurkan takaa kivittääkkin. Olimme usein Villen ja pikkuveljien kanssa kotona, kun äiti oli jossain työtä etsimässä, Sylvi töissä ja Eeva oli yötäkin piikapaikassa. Oven yllä olevasta aukosta saattoi lentää sisälle kiviä ja muraa.

–Nyt tehdään meillekin aseet, – Ville oli tosissaan.

Seuraavalla puunhakureissulla otettiin hyviä katajanrunkoja, joista kotona alettiin heti tehdä jousipyssyä.

–Tee sinä nuolia, minulla on kohta jousipyssy valmis. Tee läkkipurkin kannesta terä nuoleen.

Tässä hommassa tunnustin Villen johtajaksi.

–Katsoppa näitä,– näytin valmiita nuolia.

–Hyvä, ei niiden tappaa tarvitse, kunhan puolemme pidämme.

Olimme nostaneet pöydän oven eteen valmiiksi, heti kun käytävältä alkoi kuulua hiiviskelyä, nousi Ville pöydälle ja ensimmäinen nuoli lähti lentoon.

–Se osui, anna lisää nuolia!

Venäläiset äidit huusivat lapsilleen:

–Ne ovat hulluja, älkää menkö lähelle!

Ulkona meitä odotti nyrkkitappelu, mutta emme antanut periksi. Nokka saattoi olla veressä, mutta siinä sitä alettiin ymmärtää, että olemme kaikki samanlaisia.

Tutustuminen oli hauskaa, emme ymmärtäneet toisiamme, toistelimme vain toisen sanomaa ja suu oli hymyssä. Se tarkoitti ystävyyttä.

Meidän perällä asui kylän kurittomat kakarat, meitä ei enää kukaan loukannut, aina oli puolustajia. Meidät oli hyväksytty sakkiin.

Jakushevin perheestä, joka asui meidän seinän takana, tuli parhaita ystäviä. Heidän lapset olivat samanikäisiä meidän kanssa. Klava - Eevan kanssa, Tanja -minun, Misha-Villen. Oli vielä kuusitoistavuotias Vanja-veli, joka lupasi opettaa meille venäjää, isosisko Maria, kotona häntä kutsuttiin Manefaksi, oli naimisissa ja asui Pograssa.

Vanja aloitti venäjänkielen tunnit:

–Eila kuuntele runo, huomenna minä kysyn ja sinä kerrot minulle sen ulkoa. Runo oli kiva, sanat olivat helppo muistaa, sillä ne hyppelivät kuin kuivat herneet lattialle.

Sanojen tarkoitusta en ymmärtänyt vielä moneen vuoteen, mutta sanat ovat vielä tänäkin päivänä muistissa, enkä tiedä, uskallanko nytkään tähän niitä panna.

Kuljinpa illalla, nussittu olkoon äitisi, myöhään,
Kuulin minä, Pihkovan naimari poika, nussittu olkoon äitisi,
Kun tytöt puhuivat, eipä anneta pojille vittua,
Pihkovan naimari poika, nussittu olkoon heidän äitinsä,
Istukoot sitten nälissään.

Tämä on nyt aivan vapaa käänös, ei suomeksi semmosta tekstiä saa, kun ei sanatkaan ole käytössä. Venäjällä kirotaan paljon, erikoisesti metsurit, ja muualla missä on raskas työ, ja keskittyy suuret määrät juuriltaan irtaantuneita ihmisiä, värvättyjä ja vankiloista vapautettuja. Juuri niin kuin nyt metsäteollisuuspiirissä.

–Nyt Ville vastaa kysymyksiin. Mikä on se, joka kyrvän yläpuolelle vedetään?

–Remmi!

–Oikein. Kohta osaatte puhua venäjää.

Päivällä, kun enemmistö asukkaista oli lähtenyt asioilleen ja töihin, parakkiin, huoneeseensa jäi Serafima Berezina, yksijalkainen invalidi, hän oli menettänyt jalkansa auto-onnettomuudessa. Hän asui tyttärensä Nadjan kanssa. Kun päivä kävi Serafimalle pitkäksi, kutsui hän meitä Villen kanssa kaveriksi :

–Tulkaa, finnit, teelle!

Kun tulimme, puhui hän meille koko ajan, eikä me siitä ymmärretty kuin joku sana. Serafima tarjosi meille samovaarisaikkaa ruisleivästä tehtyjen korppujen kanssa, niiden päälle pantiin väkevää sinappia ja suolaa, silloin tee ei kaivannut sokeriakaan. Sinapin Serafima valmisti itse pulverista.

–Mitä Vanka on teille opettanut? –Parakissa jokainen tiesi, mitä missäkin huoneessa touhuttiin.

Minä kerroin runon, Ville kertoi, missä on vyöremmin paikka.

–Hyi, paholainen! – Että emme karkaisi otti hän kumpaakin korvasta kiinni, –nyt mennään Jakusheville.

–Marfa, kuuntele, mitä Vanka on opettanut näille kakaroille,– esitti Serafima suurella äänellä.

Kun Marfa, Jakushevin perheen äiti, isää heilläkään ei ollut, oli kuullut, alkoi hän kasvattaa omaa sakkiaan. Puhuessaan hän käytti hauskoja sanoja:

–Minkä vetehisen jäljillä olette? Metsän paholaiset sinut, Vanka, perikööt. Etkö pöljä, ymmärrä, että nehan puhuu missä sattuu ja kertovat kuka opetti, –kauan vielä Marfa pauhasi pojalleen. Mutta ei siitä välitetty, silloin kun Vanka halusi nauraa, käski hän meidän puhua hänen opettamaa venäjää. Hauskaa se oli meistäkin.

Vähitellen opimme puhumaan venäjää, kohta olin yksi luokan parhaimmista oppilaista. Mutta eihän se mikään ihme ollut, olinhan toista kertaa samalla luokalla, äidinkielen tunnit eniten tuottivat vaikeuksia. Opin lukemaan venäläisiä satuja ja myös kertomaan niitä pienemmille.

Karjalainen nainen Mari tuli hakemaan minua lapsenlikaksi, isäntä oli töissä ja hän olisi halunnut käydä marjassa. Olin ollut ennemminkin hoitamassa Marin pikkupoikaa, hänen naapurina asui suomalainen nainen Laakkosen Bertta, hän kertoi äidille, että oli neuvonut minua silittämään, aina silloin kun on vapaata aikaa. Äiti oli siitä minulle vihassa:

–Miksi sinua isoa tyttöä pittää olla nokasta vetämässä? Pittäähän sitä jo ittesä nähä, milloin on tiskattavaa tai silitettävää, katokki ettet istuskele työttä, kerran hommiin menet.

–Tule huomenna, kävisin marjassa, – sanoi minulle Mari.

–Mutta kun minulla on pikku veli hoidettavana.

–Ota hänet mukaan, pärjääthän sinä.

Niin minä sitten menin, Pauli sylissä, Ilmari sai jäädä Villen huoltoon.

Päivä venyi niin pitkäksi, että lapsilta loppui maito. Kun Mari illalla tuli, olivat pojat kärtysiä.

–Mikä nyt?–Kysyi Mari.

–Olisi aika antaa heille ruokaa, mutta meiltä loppui maito.

Mari toi kellarista maitoa, antoi ensin omalle pojalle, sitten alkoi syöttää Pauliakin.

Koitin kieltää:

–Emme ole antanut Paulille kylmää maitoa, kyllä hän pärjää kotiin asti.

–Ei se ole vaarallista, meidän poika on kasvanut tähän asti kylmällä maidolla.

Kun toin pojan kotiin, alkoi hän oireilla, tuli äkkiripuli, alkoi oksennella. Onneksi äiti tuli kotiin ja huomasi, että lapsi ei ole kunnossa.

–Käy ny pian hakemassa lääkäri, Pauli on oikein kipiä.

Juoksin lääkärin vastaanotolle, pyysin häntä pian tulemaan meille. Lääkäri oli pahalla päällä ja tyytymätön.

–Niinhän kaikki aina sanoo, että on kiire, mutta kun tulen, lapsi leikkii ja hymyilee.

Mene vain kotiisi, kohta minä tulen. Lapselle ei saa antaa muuta kuin keitettyä lämmintä vettä niin paljon kun hän juo. Se on ilmeisesti dispepsia.

Kyllä välskäri tuli, mutta vain toteamaan, että Pauli on kuollut. Johtuiko se siitä maidosta, sitä hän ei voi sanoa. Minä pelkäsin, että mitä minustakin sanotaan, kun lapset kuolee käsiin.

Kesällä olin lapsenlukkana Olshovilla, metsäteollisuuspiirin ammattiliittokomitean puheenjohtajan perheessä, täälläkin oli Eeva ennemmin ollut jonkun aikaa, mutta Olshovit eivät pitäneet vakituista apulaista, ja Eeva oli nyt vakituksessa paikassa, kuljin minä sitten hänen jalanjälkiä. Eevan entisistä hoitopaikoista haettiin minulta väliaikaista apua. Perheessä oli kolme pientä tyttöä, kolmen, kahden vuoden ja aivan pieni vauva. Lasten kanssa tulin hyvin toimeen, heitä ei haitannut se, miten puhuin. Mutta emännän käskyt saattoi mennä sekaisin.

–Lapset nukkuvat, olet vapaa, käy tuosta läheltä noutamassa lehtikerppuja, saa ottaa kaikkien lehtipuiden varpuja.

Kun en oikein käsittänyt, mitä varten ne lehtikerput olisivat, selvitti emäntä vielä:

–Niin kuin vastoja.

Kävin tekemässä yhden ison vastan, kun toin sen, löi emäntä käsiään yhteen ja nauroi:

–Pitää tuoda paljon kerppuja, vuohet talvella syövät. Ymmärrätkö?

–Joo, nyt ymmärrän.

Kannoin koko iltapäivän, sainhan minä niitä jonkun verran tuotua. Mutta emännällä ei ollutkaan aikaa sitoa niitä:

–Kanna ne tuonne ullakolle, hajota, etteivät ne palaisi. Ymmärrätkö? Läjässä ne kuumenee ja menee pilalle.

–Joo, joo.

Minä tein työtä käskettyä, eikä loppujen lopuksi ollut edes kahta oksaa vierekkäin. Nyt varmasti emäntä on tyytyväinen. Nukuinkin Olshoveilla, aamulla heräsin siihen kun emäntä nauroi ja kertoi ystävättärelleen:

–Käyppä katsomassa, miten tyttö on kerput hajoittanut, niitä on yksitellen joka raossa seinissä ja katossa. Saanko edes sidottua, ne nyt jo varisee.

–Miksi sinä pidät häntä, kun kerran hänestä on enemmän huolta, kuin apua.

–Kyllä hänestä paljon apua on, ja lapset tykkäävät kovasti.

Illalla isäntäväki lähti elokuviin, jäimme lasten kanssa iltaa viettämään. Isommat tytöt sain nukkumaan, pienen kehto oli sängyn vieressä, aina kun hän vähän liikahti kiikutin minä kehtoa narusta, jota pidin kädessäni koko ajan. Mutta siinä nukahdin itsekin. Kuin aikuiset palasivat elokuvista, en kuullut heidän koputusta. Isäntä joutui ottamaan lasiruudun pois ikkunasta ja tuli sisälle ikkunan kautta.

–Mitenkähän kauan minun hermot kestävät. Hoitajaa se tuo piikakin tarvitsee.–Kuulin emännän valittavan, kun heräsin.

–Älä laita tyttöä pois, antaa olla kouluun asti, oppiihan samassa venäjääkin puhumaan,

–puolusti isäntä, hänen katseessa näin sääliä.

Asutuskeskustassa alkoi punataudin epidemia. Sairaita oli paljon. Parakissa, jossa asuimme, oli jo monta sairasta. Talo oli lähellä hevostallia, lantaläjä aivan vastapäätä sisäänkäytävää. Siellä lantaläjässä me leikittiinkin. Tallin katolta oli mukava kylmemmälläkin ilmalla hypätä lämpimään lantaläjään. Pihassa oli yleinen vessa, joka oli niin sotkuinen, että sisälle ei tahtonut mahtua. Siis parhaat olosuhteet kärpäsillemme,

taudin levittäjille. Haettiin metsästä kärpässieniä, huidottiin pyyheliinaa, että kärpäset olisi saatu oven kautta pois, mutta eihän se mitään auttanut, kun seinät huoneiden välillä olivat auki. Kärpäset vain leijaili yhdestä asunnosta toiseen.

Ensimmäiset hautajaiset talossa oli kohta epidemian puhjettua. Yksi meidän koulukavereista Talja Vasiljeva kuoli. Vainajan ruumista pidettiin perinteen mukaan kolme vuorokautta asunnossa. Kärpäset tekivät työtään.

Sairastui meidän Ilmari, äiti vei hänet Petroskoin sairaalaan. Viikon kuluttua tuli tieto, että Ilmari on kuollut.

Tiedon saatuaan äiti lähti hakemaan ruumista, tai edes itse hautaamaan Ilmarin ruumiin. Pelossa, että epidemia leviää kaupungille, kuolleet haudattiin sitä mukaa kun ruumiita tuli. Ei kerinnyt äiti hautaamaan koko perheen eniten pidettyä poikaa, hän oli neljä vuotta vanha, mutta kaikkien tapahtumien keskellä kasvanut pikkuvanhaksi.

Vaikka Sylvi oli tarkka meidänkin hygieeniasta, seuraavana sairastui hän. Meille hän oli aina neuvomassa:

–Pese kädet, älä juo raakaa vettä, aja kärpäset ulos, – teimme niin kuin hän käski. Sylvin luona kävi lääkäri, suomalaiset eivät oikein osanneet nimittää häntä niin kuin olisi kuulunut nimellä ja isännimellä, nimittivät he lääkäriä vain “jodi Mikoksi”. Jodi Mikko määräsi Sylvin vietäväksi Latvian sairaalaan. Ennen tätä ensimmäisellä käynnillä Jodi Mikko oli määrännyt, että ei saa syödä muuta kuin lasillisen riisilientä kerralla.

Sylvi vietiin kolmenkymmenen kilometrin päähän Latvian sairaalaan hevoskyytillä. Sairaalan lääkäri oli vihassa:

–Mitä siellä ajatellaan? Punataudissa suolistossa on haavoja, jotka vuotaa verta, siksi ripulin yhteydessä tulee niin paljon verta. Ja Sylvi on saanut sellaisen tärinän matkalla.

Lue seuraava osa Töllin Tyttö -kirjasta ensi viikolla Etusivun Lukunurkassa!
Löydät Etusivun Lukunurkan osoitteesta <http://lue.etusivu.net>